

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα ΠΠ

Λογοτεχνία για Παιδιά Ι

Ενότητα 1: Γενικά-Εισαγωγικά

Δημήτρης Πολίτης

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η.

Σκοποί ενότητας

- Κατανόηση βασικών (εισαγωγικών) εννοιών — Εισαγωγή των φοιτητών/φοιτητριών σε βασικές θεωρίες και απόψεις που αφορούν τη Λογοτεχνία για Παιδιά.
- Εξοικείωση με τις βασικές αρχές της Θεωρίας και της Κριτικής της Λογοτεχνίας για Παιδιά, καθώς και με τα λογοτεχνικά είδη που αξιοποιούνται ως καταλληλότερα για τα μικρά παιδιά.
- Διάκριση του εννοιολογικού περιεχομένου των όρων και των ιδιαίτερων προσδιοριστικών στοιχείων της Λογοτεχνίας για Παιδιά.

Περιεχόμενα ενότητας

- Εισαγωγικές έννοιες-Διασαφήνιση όρων («Λογοτεχνία», «παιδί», «Παιδική Λογοτεχνία» ή «Λογοτεχνία για Παιδιά»)
- Εισαγωγή στη Θεωρία και στην Κριτική της Λογοτεχνίας για Παιδιά-Το παιδί ως αναγνώστης και κριτικός της Λογοτεχνίας για Παιδιά
- Εννοιολογικός προσδιορισμός και ιδιαίτερος χαρακτήρας της Λογοτεχνίας για Παιδιά, Μορφή και περιεχόμενο των λογοτεχνικών κειμένων για παιδιά, Όροι καταλληλότητας αναγνωσμάτων-Κριτήρια επιλογής
- Βασικά είδη και διδακτική αξιοποίηση λογοτεχνικών κειμένων στην Προσχολική Εκπαίδευση.

«Παιδική Λογοτεχνία»

ή

«Λογοτεχνία για Παιδιά»;

- ✓ Η χρήση του όρου «Παιδική Λογοτεχνία» στον ελληνικό χώρο προσδιορίζεται ιστορικά: Επικράτησε από τα μέσα σχεδόν του 19^{ου} αιώνα, όταν δεν γράφονταν έργα ειδικά για παιδιά και αξιοποιούνταν ως «παιδικά» ή "παιδικότροπα" κάποια από τα κείμενα που απευθύνονταν στους ενηλίκους.
- ✓ Ωστόσο, το επίθετο «παιδική» λειτουργεί παγιδευτικά, μάλλον διαχωριστικά για μια Λογοτεχνία, ο αποδέκτης της οποίας φαίνεται να προσδιορίζει την ουσία της, αλλά και μειωτικά, επειδή ως ποιοτικός χαρακτηρισμός προσδιορίζει την ποιότητα μιας Λογοτεχνίας εκ των προτέρων "μη ενήλικης", "μη σοβαρής" («παιδικά πράγματα», «παιδικά καμώματα», κ.ά.).
- ✓ Έτσι, δημιουργεί ευρύτερο εννοιολογικό διαχωρισμό που στηρίζεται στην αντίθεση παιδί-ενήλικος, η οποία μεταφέρεται αναπόφευκτα στο εννοιολογικό και αναφορικό περιεχόμενο του σημαίνοντος «Λογοτεχνία».

Από τους δύο όρους, λοιπόν, σήμερα προκρίνεται ο δεύτερος,
«Λογοτεχνία για Παιδιά»:

Ως ο λιγότερο προβληματικός, αφού αφήνει την έννοια του όρου «Λογοτεχνία» ακέραια και άθικτη, ενώ με σαφή επιτασσόμενο προσδιορισμό εξειδικεύει το νόημά της σε σχέση με τον αποδέκτη της, χωρίς να αποκόπτεται από τη Λογοτεχνία, γενικά.

✓Κυρίως, όμως, προσδιορίζει αρτιότερα το αντικείμενο της μελέτης μας (η πρόθεση για + αιτιατική → αιτία, σκοπός ή καταλληλότητα).

✓Χαρακτηρίζει τα, με ανάλογη μορφή και περιεχόμενο, αισθητικά δικαιωμένα έργα των (ενήλικων) λογοτεχνών (μήπως και των παιδιών;) που απευθύνονται σε παιδιά της προσχολικής, της σχολικής και της εφηβικής ηλικίας, προκειμένου να τα φέρουν σε επαφή με το αισθητικό φαινόμενο της τέχνης, γενικότερα, και της Λογοτεχνίας, ειδικότερα.

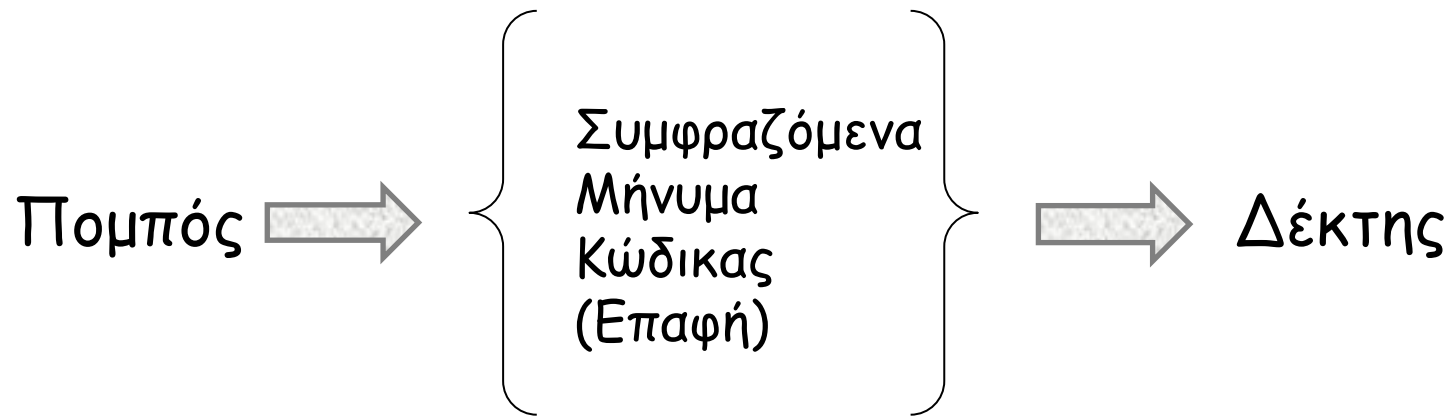
Διασαφήνιση των εννοιών που εμπλέκονται στον όρο «Λογοτεχνία για Παιδιά»

1. Λογοτεχνία:

- ✓ Η Λογοτεχνία συνιστά επικοινωνιακή πράξη που βασίζεται σε έξι «παράγοντες» (πομπός δέκτης, συμφραζόμενα, μήνυμα, κώδικας, επαφή).
- ✓ Τέχνη του λόγου/Αντικείμενο λεκτικό με αισθητική λειτουργία — (ποιητική) Λογοτεχνικότητα.

Η Λογοτεχνία ως επικοινωνιακή πράξη

Jakobson, Roman. «Linguistics and Poetics» (1960)

Λογοτεχνικότητα

Ιδιότητα που κάνει ένα κείμενο λογοτεχνικό και συμπλέκει (αναφέρεται) βασικά (σε) τέσσερις έννοιες:

- **εικόνα** (αφηρημένος όρος που αναφέρεται στην εικονοποιία),
- **μεταφορά** (μη κυριολεκτική χρήση γλώσσας, υφολογικός τρόπος που συγκρίνει δύο αντικείμενα: πρόσωπο-φεγγάρι),
- **σύμβολο** (συγκεκριμένο επιλεγμένο αντικείμενο που σηματοδοτεί μια κυρίαρχη ιδιότητά του: νερό-ροή),
- **μύθος** (ιστορία, μυθοπλασία).

Δύο «καθεστώτα» λογοτεχνικότητας (G. Genette):

1. το **συστατικό** (*constitutif*) που είναι εγγυημένο από ένα πλέγμα προθέσεων, ειδολογικών συμβάσεων και κάθε είδους πολιτισμικών παραδόσεων, και

2. το **συμβατικό** (*conditionnel*) που προκύπτει από μια υποκειμενική αισθητική και ευμετάβολη εκτίμηση του συγγραφέα.

Διπολικά ορισμένη λογοτεχνικότητα:

- το **θεματικό** (*thématique*) κριτήριο που συνδέεται με τη μυθοπλασία (**Fiction**, δηλαδή περί τίνος πρόκειται), και

- το **ρηματικό** (*rématique*), που αναφέρεται στο χαρακτήρα του ίδιου του κειμένου και στον τύπο του λόγου που μας παρέχει ως δείγμα (**Diction**, δηλαδή η έκφραση).

G. Genette, Fiction et Diction, 1991

2. Παιδί

(Βασικά χαρακτηριστικά):

- αυθορμητισμός, έξαρση του εγώ
- τάση για επίδειξη - επιζήτηση της επιδοκimasίας και του θαυμασμού των άλλων
- δεκτικότητα στην ισχύουσα κουλτούρα, ορμή για μίμηση αλλά και αντίθεση στις θελήσεις των άλλων
- φυσιολογικοί περιορισμοί
- σεξουαλική ανωριμότητα
- τάση προσκόλλησης στους ενηλίκους
- αδυναμία αφηρημένης σκέψης
- κυριαρχία της φαντασίας
- μικρότερη ικανότητα συγκέντρωσης, κινητικότητα

Όροι καταλληλότητας ενός λογοτεχνήματος για παιδιά

(κατά τον Χ. Σακελλαρίου):

1. Να είναι προσαρμοσμένο στο γλωσσικό πλούτο του παιδιού.
2. Να είναι προσαρμοσμένο στο γνωσιολογικό πλούτο του παιδιού.
3. Να ικανοποιεί την ανάγκη του παιδιού για κίνηση.
4. Να ικανοποιεί την ανάγκη για χαρά.
5. Να μην προκαλεί ισχυρές, συγκλονιστικές συγκινήσεις.
6. Να είναι απλό, παραστατικό, εποπτικό.
7. Να καλλιεργεί στα παιδιά ευγενικά αισθήματα και να δημιουργεί παρορμήσεις για πράξεις ανώτερες.
8. Να προάγει την κοινωνικότητα και τη συνεργασία ανάμεσα στους ανθρώπους.
9. Να εξαίρει το ιδανικό της ειρήνης και της συνεργασίας ανάμεσα στους λαούς, με παράλληλη καταδίκη του πολέμου.
10. Να προβάλλει το ρόλο της εργασίας στην κατάκτηση της ζωής και την αποστροφή στη φυγοπονία και την κάθε είδους εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο.
11. Να καλλιεργεί την αγωνιστικότητα.
12. Να κάνει το παιδί να συνειδητοποιεί ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι μεταξύ τους, ότι έχουν τα ίδια δικαιώματα στη ζωή και στη μόρφωση.
13. Να ανταποκρίνεται στη βαθμίδα ψυχικής και πνευματικής ανάπτυξης του παιδιού.

Παιδικά Χαρακτηριστικά και Αναγνώσματα

(ανάλογα με την ηλικιακή φάση του παιδιού - J.Piaget, γνωστική/ εξελικτική ψυχολογία)

- **Πρώτη Σχολική Ηλικία (5-8 χρ.)**
 - **χαρακτηριστικά:** κινητικότητα, ζωντάνια, συγκεκριμένα υποκειμενικά ενδιαφέροντα, εγωκεντρισμός, φαντασία (που περιορίζεται σταδιακά), ανθρωπομορφικές αντιλήψεις για τα ζώα, συγκεκριμενοποίηση κάποιων εννοιών, μνήμη, όρεξη για μάθηση.
 - **κατάλληλα αναγνώσματα:** μικρές φανταστικές ιστορίες, παραμύθια και μύθοι ζώων, αστείες ιστορίες, ιστορίες για τη φύση, μυθολογία, (πλούσια εικονογράφηση).
- **Μεσαία Σχολική Ηλικία (9-11 χρ.)**
 - **χαρακτηριστικά:** ενδιαφέρον για την κοινωνική ζωή και τις φιλικές σχέσεις, σταδιακή απελευθέρωση από τον εγωισμό, ενίσχυση της απομνημονευτικής ικανότητας, της λογικής σκέψης και της τάσης να δίνει λύσεις, απόκτηση συνείδησης του καλού και του κακού, διαμόρφωση ατομικών ενδιαφερόντων.
 - **κατάλληλα αναγνώσματα:** εύθυμες ιστορίες, ρυθμικά ποιήματα, ιστορικά μυθιστορήματα, αναγνώσματα με ηρωισμούς και ανθρωπιστικά ιδεώδη (όχι τόσο πλούσια εικονογράφηση, συχνά ασπρόμαυρη) .
- **Τελευταία Σχολική Ηλικία/ Προεφηβεία (12-14 χρ.)**
 - **χαρακτηριστικά:** σημαντικές σωματικές αλλαγές, αφύπνιση σεξουαλικών ενδιαφερόντων και τάσεων επαναστατικότητας, κατανόηση υποθετικής σκέψης, το συναίσθημα εξακολουθεί να κυριαρχεί, έντονη αναζήτηση προτύπων και ιδανικών.
 - **κατάλληλα αναγνώσματα:** (αναγνώσματα) με θέματα τον έρωτα, την ισότητα των φύλων, κοινωνικούς προβληματισμούς, κ.ά. (ασπρόμαυρη εικονογράφηση).

Αναγνωστικοί ρόλοι

- **αναγνώστης-παίκτης:** Το παιδί της προσχολικής ηλικίας, κυρίως ακροατής, που «ανακατεύει» πραγματικότητες με φανταστικούς κόσμους, φόβους με επιθυμίες ή προσδοκίες,
- **αναγνώστης-πλασματικός ήρωας:** το παιδί της σχολικής ηλικίας που προβάλλει τον εαυτό του στον ήρωα που «συναντά», για να αποσαφηνίσει συμπεριφορές,
- **αναγνώστης-σκεπτόμενο άτομο:** ο έφηβος που αναζητά αξίες και πρότυπα ζωής
- **αναγνώστης-ερμηνευτής:** ο συστηματικός μελετητής της λογοτεχνίας
- **πολυπράγμων αναγνώστης:** αυτός που γνωρίζει να διαβάσει τη λογοτεχνία με πολλαπλούς τρόπους

Appleyard, J.A., S.J. *Becoming a Reader: The Experience of Fiction from Childhood to Adulthood*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.

Συσχετισμός Λειτουργιών-Θεωριών

Μαρξιστική Θεωρία
(αναφορική λειτουργία)

Ρομαντική Θεωρία
(συναισθηματική/
βιωματική λειτουργία)

Φορμαλιστική Θεωρία
(ποιητική λειτουργία)

Αναγνωστική Θεωρία
(βουλητική/προθετική
λειτουργία)

Στροκτουραλιστική Θεωρία
(μεταγλωσσική λειτουργία)

Λειτουργίες παραγόντων επικοινωνιακής πράξης

Πομπός → συναισθηματική/ βιωματική

Δέκτης → βουλευτική/προθετική

Συμφραζόμενα → αναφορική

Μήνυμα → ποιητική

Κώδικας → μεταγλωσσική

Επαφή → ; (φατική)

«Συναλλακτική» Θεωρία L.M. Rosenblatt

Αναγνώστης (ιδιότυπη-ατομική εμπειρία)	Συναλλαγή	Κείμενο (σύνθεση εμπειριών)
<ul style="list-style-type: none">• προσδοκίες• άμυνες• φαντασία (μετασχηματισμός)• εκλεκτική προσοχή• αναγνωστικές στάσεις	<ul style="list-style-type: none">• «έκκληση»• μη αισθητική στάση• αντίδραση• έλεγχος• προσαρμογή (συμμόρφωση, αφομοίωση)• ισορροπία ή αρρυθμία• αισθητική στάση• ολοκλήρωση εμπειρίας	<ul style="list-style-type: none">• κίνητρο (ενεργοποίηση εμπειρίας)• προσχέδιο (δοκιμαστικό πλαίσιο)• κείμενο → «ποίημα»

Αισθητική ανάγνωση	Μη αισθητική ανάγνωση
<p>Ο αναγνώστης επικεντρώνει την προσοχή του σε όσα βιώνει κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης χάρη στην ιδιαίτερη σχέση που αναπτύσσει με το κείμενο.</p>	<p>Ο αναγνώστης επικεντρώνει την προσοχή του στις πληροφορίες που θα καταστούν χρήσιμες μετά το τέλος της ανάγνωσης.</p>
<p>Ο ρυθμός της ανάγνωσης συνάδει με την εξέλιξη της αναγνωστικής πρόσληψης.</p>	<p>Ο ρυθμός της ανάγνωσης μπορεί να αυξηθεί.</p>
<p>Ο ήχος των λέξεων γίνεται αντιληπτός επιλεκτικά ανάλογα με το πού εστιάζει ο αναγνώστης την προσοχή του.</p>	<p>Ο ήχος των λέξεων μπορεί να παραβλεφθεί.</p>

«Διαμέσου των λέξεων το κείμενο φέρνει στη συνείδηση τον αναγνώστη ορισμένες αισθησιακές εμπειρίες... Ο αναγνώστης φέρνει στο [λογοτεχνικό] έργο χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του, την ανάμνηση παλιών γεγονότων, παρούσες ανάγκες κι έγνοιες... Αυτά...τα στοιχεία καθορίζουν την αντίδρασή του στην ιδιαίτερη (συν)-εισφορά του κειμένου».

Rosenblatt, L.M. *Literature as Exploration*. (1938).

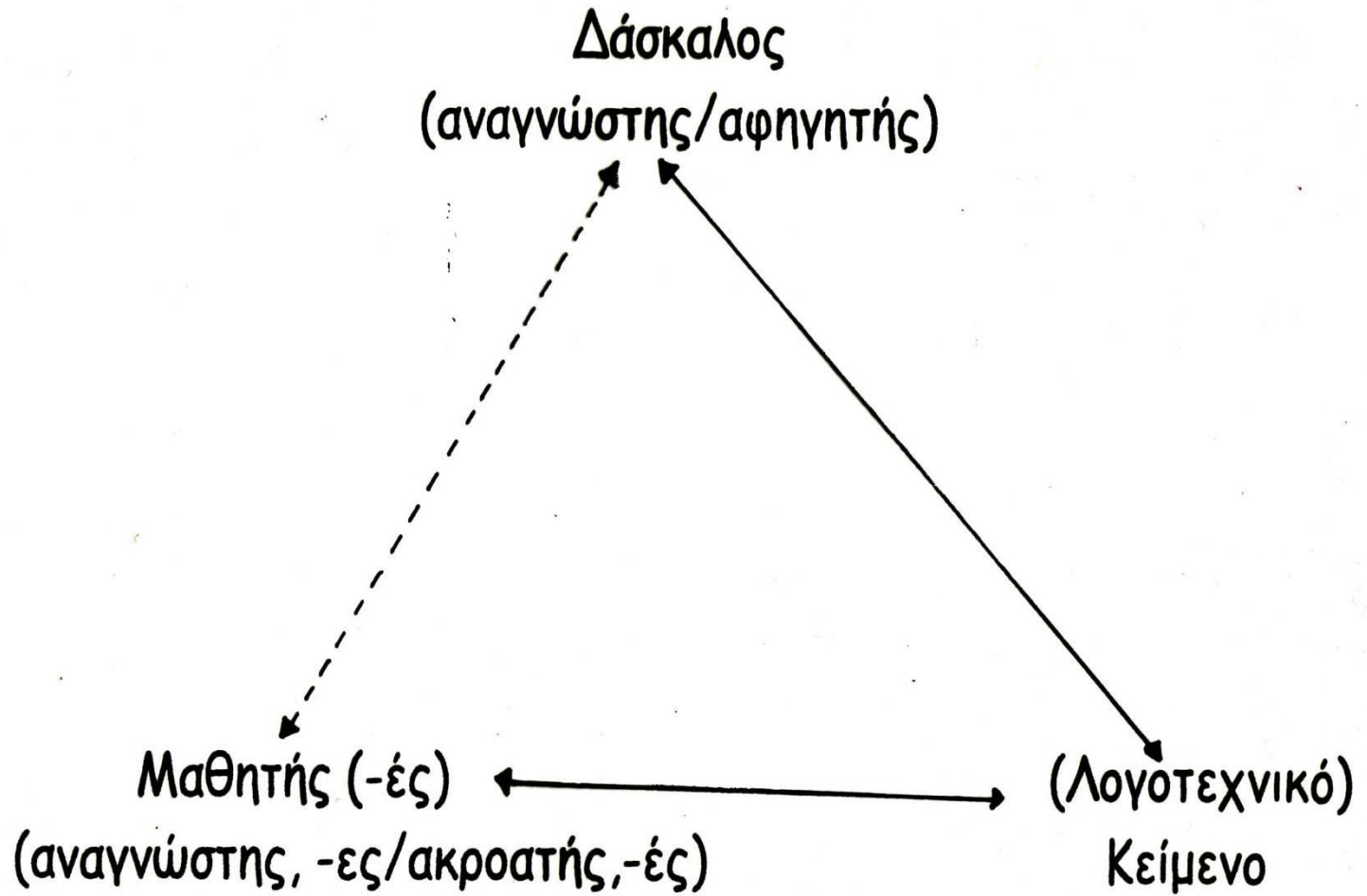
London: Heinemann, 1970, σσ. 30-31.

Διαδικασία / Άξονες Αναγνωστικής Αντίδρασης

- Πώς αντιδρώ εγώ στο «κείμενο» αυτό;
- Πώς διαμορφώνει το «κείμενο» την αντίδρασή μου;
- Πώς θα μπορούσαν να αντιδράσουν / Πώς αντιδρούν (οι) άλλοι αναγνώστες

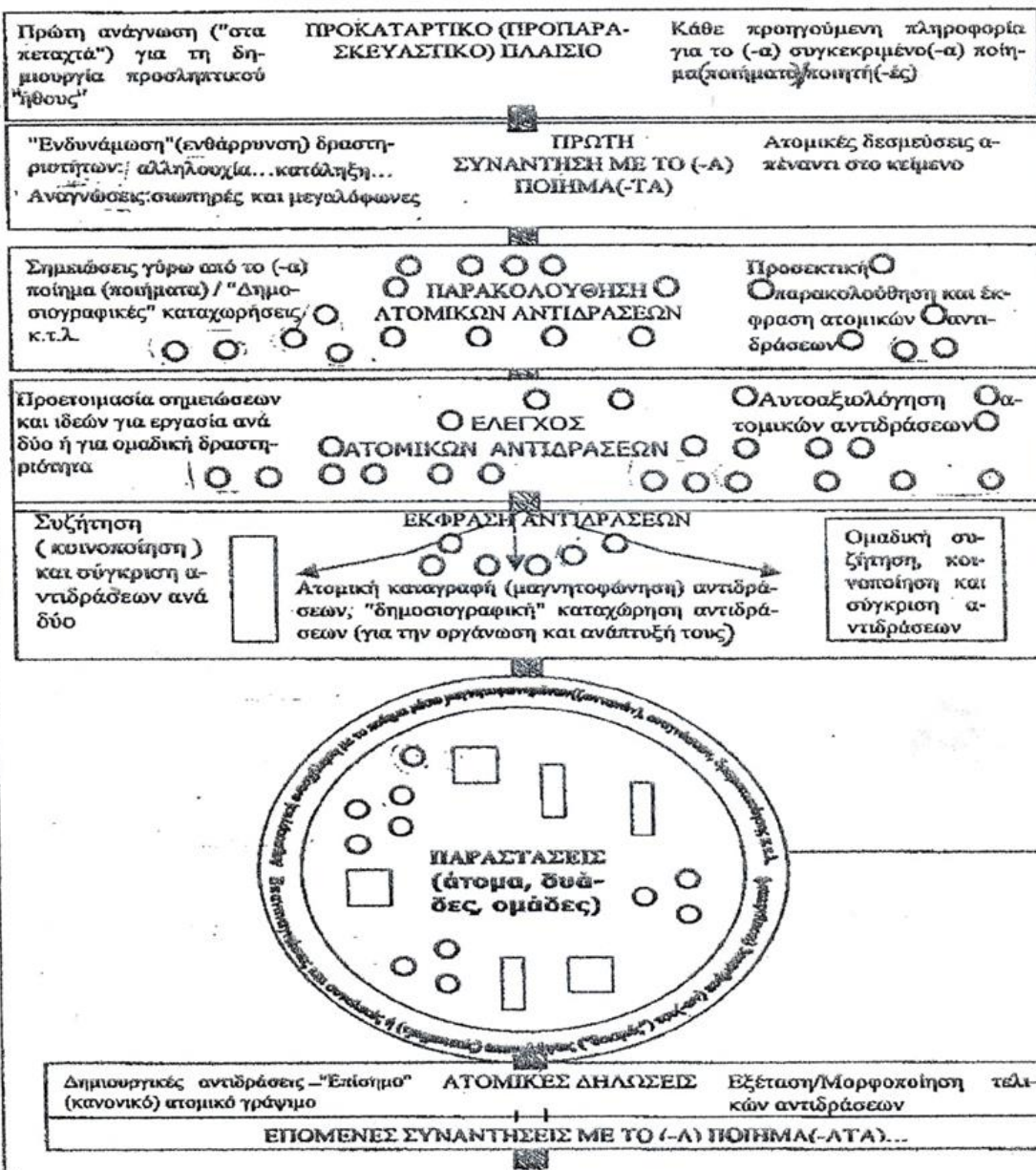
○ =Ατομική εργασία

□ =Εργασία ανά δύο

□ =Ομαδική εργασία
▭ =Ολόκληρη η τάξη

ΑΝΤΙΛΗΨΗ

ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ (ΕΜΠΕΔΩΣΗ)

Σχήμα Σ.1. Διαβάζοντας και αντιδρώντας σε ποιήματα - μια ευέλικτη μεθοδολογία.

(Benton, Michael Teasy, John Bell, Ray Hurst, Keith Young Readers Responding to Poems. London and New York: Routledge, 1988, σ. 205)

Η Λογοτεχνία στην Προσχολική Εκπαίδευση

- ✓ Με τη βοήθεια κυρίως του παιχνιδιού, όπου η απτή πραγματικότητα συνυπάρχει αρμονικά και συμπληρωματικά με το φαντασικό αντίστοιχό της, ενεργοποιούνται, αξιοποιούνται και ανασηματοδοτούνται όλες οι εγγενείς και δυνατές αρχετυπικές τάσεις της ανθρώπινης φύσης.
- ✓ Η αναγνώριση από το/τη νηπιαγωγό των ομοιοτήτων που προσδιορίζουν τη σχέση παιχνιδιού και λογοτεχνικής ανάγνωσης — δηλαδή ότι «αποτελούν μια εκούσια δραστηριότητα», «μαγεύουν και καθελώνουν το παιδί», «ομορφαίνουν τη ζωή χωρίς να ικανοποιούν υλικές απαιτήσεις (έχουν το στοιχείο της ανιδιοτέλειας)» και, τέλος, «προσφέρουν στοιχεία αρμονίας» — μπορούν να διευκολύνουν πολύ τις διεργασίες της τάξης, μετατρέποντας το "παιχνίδι της ανάγνωσης" σε μια αναγνωστική περιπέτεια για τα παιδιά.
- ✓ Με την εισαγωγή των τεχνικών του παιχνιδιού στις διαδικασίες κατανόησης και γνώσης τα παιδιά εμπλέκονται πιο γρήγορα στις διαδικασίες αυτές, ενώ προχωρούν λιγότερο αντιδραστικά και περισσότερο ευχάριστα στην αναμόρφωση των βασικών τους εμπειριών.

Δυνητικά...

Το λογοτεχνικό κείμενο συνιστά έναν προνομιακό χώρο, όπου οι διακειμενικές ανταλλαγές, οι νοηματοδοτήσεις, οι ανασημάνσεις, κ.λπ., δίνουν την ευκαιρία στο νήπιο-αναγνωστικό υποκείμενο:

- ✓ να βιώσει την αισθητική λογοτεχνική εμπειρία ως ατομική εμπειρία που θα το βοηθήσει στη «συναλλαγή» του με ό,τι το περιβάλλει,
- ✓ να εξασκήσει το φαντασιακό του,
- ✓ να πειστεί ότι τα λογοτεχνικά κείμενα βρίσκονται μπροστά του, για να τα απολαύσει, για να τα αποδομήσει, για να τα χαρεί και "να παίξει" μαζί τους.

Καταληκτικά...

- ✓ Η εμπειρία του νοήματος υπερβαίνει το ίδιο το νόημα και αναδεικνύει την ιδιαίτερη σημασία της λογοτεχνικής εμπειρίας για το ίδιο το άτομο που συνειδητοποιεί τις βαθύτερες ουσίες της ύπαρξής του.
- ✓ Η ουσία των διαδικασιών που το λογοτεχνικό κείμενο εγκαινιάζει δεν είναι απλώς η αναζήτηση της γνώσης που η κειμενική ακολουθία υποβάλλει αλλά η εμπειρία που αυτή συνιστά και διαμέσου της οποίας ο αναγνώστης επανερμηνεύει «την παλιά αίσθηση των πραγμάτων», αισθητοποιεί το ρόλο του και ανασυγκροτεί τον κόσμο του, συμμετέχει προσωπικά σε ό,τι τον αφορά, σκέφτεται κριτικά και διερευνά δημιουργικά.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

1. Αναγνωστοπούλου, Δ. *Λογοτεχνική Πρόσληψη στην Προσχολική και Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*. Αθήνα: Πατάκης, 2002.
2. Κανατσούλη, Μ. *Εισαγωγή στη Θεωρία και Κριτική της Παιδικής Λογοτεχνίας Σχολικής και Προσχολικής Ηλικίας*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 2007.
3. Χαντ, Π. *Κριτική, Θεωρία και Παιδική Λογοτεχνία*. Μτφρ. Ε. Σακελλαριάδου-Μ. Κανατσούλη. Αθήνα: Πατάκης, 1996.
4. Hunt, P. (επιμ.). *Κατανοώντας τη Λογοτεχνία για Παιδιά*. Μτφρ. Χ. Μητσοπούλου. Αθήνα: Μεταίχμιο, 2009.
5. McGillis, R. *The Nimble Reader: Literary Theory and Children's Literature*. New York: Twayne Publishers, 1995.
6. Nikolajeva, M. *Aesthetics Approaches to Children's Literature: An Introduction*. Lanham, Maryland/Toronto/Oxford: The Scarecrow Press, Inc., 2005.

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου της διδάσκουσας.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Δημήτρης Πολίτης 2015.

«Λογοτεχνία για Παιδιά Ι. Γενικά-Εισαγωγικά». Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015.

Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:

<https://eclass.upatras.gr/courses/PN1516>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση, Όχι παράγωγα έργα, Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λπ., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες

Εικόνα στη διαφάνεια 4: < της Σκιτσογράφου-Εικονογράφου Διατσέντας Παρίση, Στο Άντα Κατσίκη-Γκίβαλου, Γιάννης Παπαδάτος, Βίκυ Πάτσιου, Δημήτρης Πολίτης, Θεοδόσης Πυλαρινός (Επιμ.). *Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Γ' & Δ' Δημοτικού. Στο σκολειό του κόσμου*. ΙΤΥΕ Διόφαντος, σελ. 17.>

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

